

היום נלמד בעזרת ה':

הוריות דף יא

(בעמוד הקודם)

א"ר חייא בר אבא ... מנין שאין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה נאה? מהכא וכו':
 כי הבכירה קראה לכן שלה 'מואב' שזו לשון מגונה כי היא אומרת שהבן הזה הגיע מאבא שלה. ולכן אמר הקב"ה למשה שלא יתגרר 'מלחמה' במואב. והיינו דוקא להילחם איתם אסור, אבל מותר לו לצער אותם. אבל הצעירה שקראה לכן שלה 'בן עמי' לשון נקיה שלא רצתה לפרסם שהבן הזה הגיע מאבא שלה, אמר הקב"ה למשה כשהגיעו לעמון שלא יתגרר בהם, ולא כתוב 'מלחמה', כי נאסר עליו אפילו לצער אותם.

זכתה וקדמתה ארבע דורות למלכות: כי רות המואביה התגיירה וילדה 4 דורות, לפני שנולד רחבעם בנו של שלמה מנעמה העמונית. (רות ילדה את עובד ישי דוד שלמה).

*

תנו רבנן מעם הארץ: נאמר בחטאת יחיד "וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחָּטָא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ" משמע שלא כל העם יביא כשבה או שעירה. והיינו למעט כהן משיח שמביא פר, ונשיא שמביא שעיר. שאלה: והלא כבר יצאו משיח לידון בפר, נשיא לידון בשעיר? כבר כתוב במפורש שכהן משיח מביא פר ונשיא שעיר. תשובה: שיכול וכו': אם היתה כתובה רק פרשת קרבן פר של כהן משיח, הייתי חושב שדוקא על העלם דבר עם שגגת מעשה הוא מביא פר (כמו שלמדנו לעיל שזהו האופן שהוא מתחייב בפר). אבל על שגגת מעשה לחוד הוא מביא כשבה ושעירה כמו יחיד שחטא. ולכן תלמוד לומר ביחיד שחטא "מעם הארץ" למעט כהן משיח ונשיא. עד כאן הברייתא.

קושיא: תינח משיח, אלא נשיא בשגגת מעשה הוא דמיתתי: ניחא כהן משיח כמו שביארנו. אבל בנשיא קשה, שהרי גם על שגגת מעשה לחוד הוא מביא קרבן מיוחד לעצמו (שעיר), ואם כן אין סיבה לחשוב שהוא יביא חטאת יחיד בשום מצב. ומדוע

צריך למעט אותו מ"מעם הארץ"? תירוץ: **אמר רב זביד משמיה דרבא**: מדובר שהוא אכל כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה להיות מלך, ואחר כך נודע לו שחטא. היה מקום לחשוב שהוא חייב כשבה או שעירה כמו יחיד, קמ"ל שהוא פטור לגמרי.

קושיא: **הניחא לר"ש**: כל זה מתאים רק לדעת רבי שמעון המצריך גם את הידיעה על החטא באותו מצב של עשיית החטא. ולכן מכיון שנודע לו על החטא לאחר שהתמנה לנשיאות הוא פטור. אבל לדעת רבנן שהולכים אחר זמן החטא בלבד, הוא באמת חייב חטאת יחיד. ואם כן לשיטתם מה הפסוק בא למעט בנשיא?

תירוץ: **אלא אמר רב זביד משמיה דרבא**: מדובר שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה לנשיאות והשלים את החצי השני של הכזית, ואחר כך נודע לו שחטא באכילת חלב. היה מוקם לחשוב שיצטרפו שני החלקים של הכזית והוא יתחייב בחטאת יחיד. קמ"ל שהוא פטור לגמרי.

*

בעא מיניה רבא מרב נחמן - נשיאות מהו שתפסיק: באכילת שני חצאי כזית חלב. ומבאר רבא כגון שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט ואחר כך נתמנה לנשיאות, ואחר כך עבר מהנשיאות וחזר להיות הדיוט, ואז הוא השלים את החצי השני. [וכל זה קרה בתוך כדי אכילת פרס! והיינו באופן שהוא נצטרע מיד לאחר שהתמנה. אדר"ת].

התם הוא דלא מצטרף וכו': האם דוקא בספק הקודם שתי האכילות לא מצטרפות, בגלל שהוא אכל חצי כשהוא הדיוט וחצי כשהוא נשיא. אבל כאן שהוא אכל את שני החצאים כשהוא הדיוט, הם מצטרפים. או שהנשיאות שבאמצע עושה הפסק ביניהם והם לא מצטרפים.

תשובה: **תפשוט ליה מהא דאמר עולא א"ר יוחנן**: אכל חלב והפריש קרבן, והמיר דתו, ואחר כך חזר בתשובה. הואיל ונדחה הקרבן בזמן שהיה מומר, הוא נשאר דחוי והוא לא יכול להביא אותו יותר. דחייה: **הכי השתא**: מומר אינו בר הבאת קרבן, ולכן בזמן שהוא מומר הוא דוחה לגמרי את הקרבן. אבל נשיא שהוא בר הבאת קרבן אולי זמן הנשיאות לא יעשה הפסק בין שני החלקים.

*

בעא מיניה רבי זירא מרב ששת: מה הדין אכל ספק חלב כשהוא הדיוט, ונתמנה לנשיאות, ונודע לו על ספקו. האם מביא אשם תלוי בנשיאותו על הספק חטא שעבר בהיותו הדיוט?

אליבא דרבנן וכו': ואמנם אליבא דרבנן שהולכים אחר זמן מעשה החטא בלבד, אין ספק שהוא צריך להביא אשם תלוי, כי הוא חטא כשהיה הדיוט. אבל יש להסתפק אליבא דרבי שמעון הסובר שהולכים גם אחר שעת הידיעה. האם כמו שבמקרה שנודע לו לאחר שהתמנה שהוא ודאי חטא, הוא לא מביא קרבן. גם כשנודע לו שספק אם חטא הוא לא מביא קרבן.

או שיש חילוק בין המקרים. בגלל שכאשר נודע לו שודאי חטא, אמור היה להשתנות לו הקרבן משעירה וכשבה לשעיר (כי נשיא שחטא מביא שעיר). אך מכיון שזמן החטא היה בהיותו הדיוט וזמן הידיעה בהיותו נשיא, הוא לא יכול להביא לא קרבן כהדיוט ולא קרבן כנשיא, כי צריך שהוא יהיה באותו מצב גם במעשה החטא וגם בידיעה. אבל כשנודע לו שספק חטא, לא אמור להשתנות לו הקרבן (כי נשיא שספק חטא גם מביא אשם תלוי כמו יחיד), ואם כן הוא יבא אשם תלוי למרות שהשתנה מצבו מהדיוט לנשיא.

*

ת"ר "מעם הארץ" פרט למומר: שאינו יכול להביא קרבן. ר"ש בר יוסי אומר שלומדים זאת מהפסוק "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא". דוקא מי ש'שב בידיעתו' כלומר שאם היה נודע לו שזה חטא הוא היה נמנע ולא חוטא, מביא קרבן על שגגתו. ולא מי שאינו 'שב בידיעתו' כמו מומר שגם אם היה יודע שאסור לחטוא הוא היה חוטא (ורק עכשיו הוא מתחרט על מה שחטא אז ורוצה להביא קרבן).

מאי בינייהו? מה הנפקא מינה בין ת"ק לר"ש בר יוסי? **א"ר המנונא:** מומר לאכול חלב אך לא לאכול דם, והוא אכל דם בשוגג, והוא רוצה להביא קרבן חטאת על אכילת הדם. לדעת ת"ק כיון שהוא מומר לאכול חלב הוא נחשב מומר גם לגבי דם והוא לא יכול להביא קרבן. לדעת ר"ש בר יוסי מכיון שאם הוא היה יודע שזה דם הוא היה נמנע ולא אוכל אם כן הוא 'שב בידיעתו' ומביא קרבן.

קושיא: והא רבא אמר דכולי עלמא מומר לאכול חלב לא הוי מומר לדם!

אלא הכא באוכל נבלה לתאבון: מדובר באדם ש'אוכל נבלה לתאבון' כלומר אם אין לו אוכל כשר הוא אוכל מאכלות אסורות, אבל אם יש לו אוכל כשר הוא לא אוכל איסורים בכוונה להכעיס. והוא רצה לאכול שומן ובטעות אכל חלב בשוגג. לדעת ת"ק הוא נחשב למומר בגלל שהוא אוכל נבלות לתאבון. לדעת ר"ש בר יוסי הוא לא נחשב למומר בגלל שאם היה לו מאכל כשר הוא לא היה אוכל איסורים, ואם כן הוא נחשב 'שב בדיעתו'.

*

תנו רבנן אכל חלב זהו מומר. ואיזהו מומר? אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים ושתה יין נסך. רבי יהודה אומר אף הלוכש כלאים.

אמר ר' - אכל חלב זהו מומר ואיזהו מומר אוכל נבילות כו' מאי קאמר? דברי הברייתא אינם מובנים.

תשובה: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: הברייתא מדברת על שני סוגי מומרים. אם אכל חלב לתאבון הרי זה מומר. אבל אם אכל מאכלות אסורות להכעיס (שיש לו מאכל כשר והוא בכוונה אוכל טרף), הוא 'מין' (זו הגירסה הנכונה בגמרא, ולא 'צדוקי'). ומיהו מומר שבסתמא הוא מין? מי שאוכל שקצים ורמשים שהם דברים שהנפש קצה בהם. (ובנבלה וטריפה מדובר באופן שאינם ראויים לאכילה. תוס' ע"ז כו').

מאי בינייהו? מה הנפקא מינה בין ת"ק לרבי יהודה? והתשובה כלאיים האסורים רק מדרבנן. לדעת ת"ק רק מי שלוכש כלאיים מדאורייתא נחשב למומר (כגון שהחוט של הבגד עשוי מצמר ופשתן). לדעת רבי יהודה אפילו הלוכש כלאיים דרבנן הוא מומר (כגון שיש רק חוט אחד של פשתן בבגד של צמר).

פליגי בה רב אחא ורבינא: האם מומר להכעיס הוא 'מין', או שגם מומר להכעיס נחשב 'מומר' ורק העובד ע"ז הוא 'מין'.

מיתיבי אכל פּרעוּש אחד וכו': אף אחד לא אוכל ג'וקים לתאבון.. ואם כן מוכח שמומר להכעיס עדיין נחשב 'מומר'. וקשה על מאן דאמר שמומר להכעיס נחשב 'מין'!

תירוץ: **התם דאמר אטעום טעם דאיסורא**: האוכל ג'וקים לא עושה זאת להכעיס, אלא הוא סקרן לדעת מה הטעם שלהם.

למדנו במשנה - ואיזהו נשיא זה מלך כו':

תנו רבנן 'נשיא'. יכול נשיא שבט כנחשון בן עמינדב? **תלמוד לומר וכו'**: נאמר בקרבן נשיא "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו". ולהלן הוא אומר "למען ילמד ליראה את ה' אלקיו". כמו ששם מדובר במלך (שהוא אדם שאין על גביו אלא ה' אלוקיו) כך גם ב'נשיא' מדובר במלך ולא בנשיא של שבט.

בעא מיניה רבי מרבי חייא: רבי שאל את רבי חייא - האם אני שאני הנשיא של ארץ ישראל צריך להביא קרבן של נשיא? אמר לו רבי חייא - 'הרי צרתך בבבל' כלומר אתה כפוף לראש הגולה שבבבל, ואם כן אתה לא נחשב 'מי שאין על גביו אלא ה' אלוקיו'.

איתיביה מלכי ישראל ומלכי בית דוד אלו מביאים לעצמם ואלו מביאים לעצמם!

אמר ליה: רבי חייא - שם הם לא היו כפופים זה לזה, אבל כאן אנחנו כפופים תחת שלטון הריש גלותא.

רב ספרא מתני הכי: בסגנון אחר את התשובה של רבי חייא. רבי חייא ענה לו - לראש הגולה בבבל יש 'שבט' (= מקל) כלומר יש לו סמכות להעניש, אבל לך יש רק סמכות של 'מחוקק' (= חכם) כלומר יש לך רק סמכות תורנית. וכך גם כתוב בכרייתא שיש הבדל כזה בין בכל לארץ ישראל.

משנה: ואיזהו המשיח? איזה כהן גדול נקרא 'כהן משיח' שקרבנו פר אם חטא בהוראת עצמו? זהו כהן גדול המשוח בשמן המשחה.

הכהנים הגדולים ששימשו בבית ראשון נמשחו לכהונה גדולה בשמן המשחה שעשה משה רבינו. אבל מזמן המלך יאשיהו שגנז את צלוחית שמן המשחה ועד חורבן בית ראשון, וכן בבית שני, הכהנים לא נמשחו בשמן המשחה. כהן גדול שנמשח בשמן המשחה נקרא 'כהן משיח'. כהן גדול שלא נמשח בשמן המשחה נקרא 'מרוכה בגדים' (= שלובש שמונה בגדים ולא ארבע ככהן הדיוט).

אין בין כהן המשוח בשמן המשחה למרובה בגדים: ההבדל ביניהם הוא רק שכהן משיח מביא 'פר הבא על כל המצוות', ולא מרובה בגדים.

ואין בין כהן משמש לכהן שעבר: כהן שאירע בו פסול ומינו כהן אחר במקומו, ואח"כ עבר פסולו של הראשון והחזירו אותו לתפקידו והעבירו את השני. הראשון נקרא 'כהן משמש' (= שמשמש עתה בעבודה), והשני נקרא 'כהן שעבר'.

ההבדל ביניהם הוא, רק 'כהן משמש' מביא פר יוה"כ (= לכפר בעדו ובעד ביתו) וכן עשירית האיפה סולת למנחה (= מנחת חביתין שהיה על הכהן הגדול להביא בכל יום). והטעם משום שאי אפשר להביא מהם שניים.

אבל שניהם יכולים לעבוד בבית המקדש אפילו בעבודת יום כיפור. ומצווים להתחתן רק עם בתולה, ואסורים באלמנה. ואינם מטמאים לקרוביהם. ו'לא פורעים' כלומר לא מגדלים שער ראשם. ולא 'פורמים' כלומר לא קורעים בגדיהם על מת. ושניהם מחזירים את הרוצח שגלה לעיר מקלט כאשר הם מתים.

נמרא: ת"ר שמן המשחה שעשה משה במדבר, היו שולקים בו את העיקרים דברי רבי יהודה: היו מבשלים בו את הסממנים שמהם עושים את השמן. רבי יוסי אומר לא יתכן, כי הרי הכמות של השמן היתה כל כך מועטה (12 לוג) שהיא לא הספיקה אפילו לסוך את הסממנים כי השמן היה נבלע בתוכם. אלא קודם כל היו משרים את הסממנים במים כדי שיתמלאו מהמים ולא יבלעו הרבה שמן. ואחר כך מוציאים אותם מהמים ושופכים עליהם שמן, השמן קולט את הריח, 'וקפחו' כלומר והוא מוציא מיידיית את השמן מהעיקרים.

ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, ואין מושחים מלך בן מלך: כלומר אין צורך למשוח מלך בן מלך, כי כשהמלך מת הבן שלו יורש את מלכותו.

ואם תאמר מפני מה משחו את שלמה? מפני מחלוקתו של אדוניה. ואת יואש? מפני עתליה. ואת יהואחז? מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים: כי כשיש ערעור על המלכות, צריך למשוח את המלך למרות שהוא בן מלך.

ואותו שמן קיים לעתיד לבוא. שנאמר "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם". 'זה' בגימטריא שנים עשר לוגין הוו: הפסוק אומר שהשמן הזה יהיה לדורות. ומכיון

שהגמטריא של המילה 'זה' היא 12, אם כן 12 הלוגין שלו ישארו לדורות, למרות שהשתמשו בהם כל כך הרבה!

עד כאן הברייתא. והגמרא חוזרת לבאר אותה.

אמר ר - ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. שאלה: מנלן? דכתיב "והכהן המשיח תחתיו מבניו". נימא קרא "והכהן מתחתיו מבניו", מאי "המשיח"? קמ"ל דמבניו דכהן גדול אי הוי משיח הוי כהן גדול, ואי לא הוי כהן גדול.

אמר ר - ואין מושחין מלך בן מלך. שאלה: מנלן? תשובה: אמר רב אחא בר יעקב: נאמר "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". משמע שהמלכות היא כמו ירושה העוברת מאב לבן.

ומנלן דכי איכא מחלוקת בעי משיחה, ולאו כל דבעי מלכא מורית מלכותא לכניה: כלומר מניין שאם יש מחלוקת צריך למשוח את המלך, והמלך לא יכול להוריש אותה לאיזה בן שירצה.

תנא אף יהוא בן נמשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם. קושיא: ותיפוק ליה משום דראשון הוא: הרי יהוא לא היה כלל בן של מלך. ורק בגלל רשעותו של יורם נמשך יהוא במקומו. ומכיון שהוא לא היה בן מלך הוא היה חייב להימשח.

תירוץ: **חסורי מחסרא והכי קתני**: יש חיסור מילים בדברי הברייתא. וכך צריך להיות כתוב - 'מלכי בית דוד משוחין, מלכי ישראל אין משוחין. ואם תאמר מפני מה משחו את יהוא בן נמשי? מפני מחלוקת יורם בן אחאב'. (זה הנוסח האמיתי והנוסח שבגמרא חסר בארבע).

שאלה: מנלן? שלא מושחים את מלכי ישראל. תשובה: אמר רבא: כששמואל משח את דוד למלך נאמר "קום משחהו כי זה וגו'" ללמד שרק 'זה' כלומר דוד טעון משיחה, ואין מלך ממלכי ישראל טעון משיחה.

אמר ר - אף יהוא בן נמשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם. שאלה: ומשום מחלוקתו של יורם בן אחאב נמעול בשמן? שהרי לא מושחים מלך ממלכי ישראל, ואם כן זו מעילה בשמן המשחה. תשובה: כדאמר רב פפא באפרסמא דכיא, הכי נמי באפרסמא דכיא: משחו אותו בשמן אפרסמון ולא בשמן המשחה.

(אמר מר -) **ואת יהואחז מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים.**

קושיא: ומי קשיש מיניה? האם יהויקים היה גדול מיהואחז? והרי כתוב "ובני יאשיהו הבכור יוחנן, השני יהויקים, השלישי צדקיהו, הרביעי שלום". ואמר רבי יוחנן (א.) הוא שלום הוא צדקיהו. (ב.) הוא יוחנן הוא יהואחז. ואם כן היו לו רק שלושה בנים לפי הסדר הבא; יהואחז יהויקים צדקיהו.

תירוץ: לעולם יהויקים קשיש, ומאי בכור? בכור למלכות: באמת יהויקים היה יותר מבוגר ממנו, ומה שקורא לו הפסוק 'בכור' הכוונה 'בכור למלכות'.

קושיא: ומי מלכי זוטרי מקמי קשישי: וכי האם יתכן שמלך בן צעיר יתמנה לפני אחיו המבוגר? והרי כתוב שלא נהגו כך "ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור". תירוץ: יהורם ממלא מקום אבותיו הוה, יהויקים לאו ממלא מקום אבותיו הוה: כי היה רשע.

אמר מר - הוא שלום הוא צדקיהו, הוא יוחנן הוא יהואחז. קושיא: והא חד חד וכו': והרי הפסוק מונה אותם אחד אחד לפי מספר. תירוץ: מאי שלישי? שלישי לבנים. ומאי רביעי? רביעי למלכות. דמעיקרא מלך יהואחז, ולבסוף יהויקים, ולבסוף יכניה, ולבסוף צדקיהו.

תנו רבנן. הוא שלום הוא צדקיהו. ולמה נקרא שמו שלום? שהיה משולם (= שלם) במעשיו. איכא דאמרי 'שלום' ששלמה (= נשלמה והסתיימה) מלכות בית דוד בימיו. ומה שמו? מתניה שמו. שנאמר "וימלך מלך בכל את מתניה דודו תחתיו, ויסב את שמו צדקיהו".

אמר לו "יה יצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי": כך אמר נבוכדנצר למתניה, ולכן הוא שינה את שמו לצדקיהו. לומדים זאת ממה שנאמר "וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלקים".